Problem ovisnosti u romanima za djecu i mlade

Mihin, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:414586

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti

Martina Mihin

Problem ovisnosti u romanima za djecu i mlade

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Dragica Dragun

Osijek, 2014.

Sažetak

U radu se govori o problemu ovisnosti u romanima za djecu i mlade. Nastojala se objasniti razlika između književnosti za djecu i književnosti za mlade. Budući da je riječ o problemu ovisnosti, bilo je potrebno pojasniti i tabu teme. U hrvatsku su književnost tabu teme ušle devedesetih godina. Predlošci na kojim se temelji rad su *Mi djeca s kolodvora Zoo* Christiane F. i *Zeleni pas* Nade Mihelčić. Oba romana progovaraju o problemu ovisnosti među maloljetnicima. Roman *Mi djeca s kolodvora Zoo* pobudio je veliku pozornost jer se temelji na istinitosti i proživljenosti mlade ovisnice. *Zeleni pas*, pak, govori o istoj temi, ali, osim priče o mladoj ovisnici, donosi i priču o njezinoj obitelji. U sklopu rada provedeno je i anketno istraživanje kojim se nastojalo utvrditi čitaju li mladi naslove s tabu temama, posebice temom narkomanije i ovisnosti te koliko su im ti naslovi poznati i mogu li oni biti poučni.

Ključne riječi: tabu teme, ovisnost, djeca, mladi

SADRŽAJ:

1. Uvod…….....1
2. Književnost za djecu i mlade…….....2
3. Dječji roman i roman za mlade…….....4
4. Tabu teme u književnosti za djecu i mlade…….....6
4.1. Narkomanija i problemi ovisnosti……..……..……..…....8
5. Problemi ovisnosti u romanima *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora* Zoo…….10
5.1. *Zeleni* ……...10
5.2. Mi djeca s kolodvora ……...16
6. Recepcija romana *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo*.……22
6.1. Terensko istraživanje…….……..…22
6.2. Opis uzoraka…….……...22
6.3. Upitnik…….……...22
6.4. Rezultati statističke analize i njihova interpretacija…….……...23
6.5. Rasprava u odnosu na terensko istraživanje recepcije romana *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo*……30
7. Zaključak……..…32
8. Literatura…….……..…..….33
9. Prilozi……..…….....35

1. UVOD

U radu je riječ o problemu ovisnosti u romanima za djecu i mlade. Rad se sastoji od dva dijela. U prvome se dijelu rada definira književnost za djecu i mlade kako bi se moglo vidjeti što obuhvaća jedna, a što druga književnost. Dječja je književnost namijenjena, prije svega, djeci i prikladna je dječjoj dobi. Književnost za mlade nešto je specifičnija i smatra se da je namijenjena tinejdžerskoj dobi, ali i nešto starijima. Ponekad je vrlo teško pojedine naslove svrstati u dječju književnost ili u književnost za mlade, a naročito kada su u pitanju tabu teme, poput ovisnosti. Tabu teme sve više ulaze u književnost i česta su tema pisanja za djecu i mlade. Književni su predlošci promatrani u radu romani *Mi djeca s kolodvora Zoo* Christiane F. i *Zeleni pas* Nade Mihelčić, koji progovaraju o temi ovisnosti. Drugi se dio rada odnosi na recepciju analiziranih predložaka. Osmišljeno je i provedeno istraživanje među djecom i mladima s ciljem provjere jesu im li promatrani naslovi u ovome radu poznati te čitaju li naslove o tabu temama.

2. KNJIŽEVNOST ZA DJECU I MLADE

Dječja književnost poseban je dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši od treće do četrnaeste godine), a koja su svjesno namijenjena djeci ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca.[1]

Unutar prihvaćene dječje dobi postoje velike razlike u sklonostima i mogućnostima djece, što dodatno opterećuje poimanje dječje književnosti. Gornja se granica djetinjstva sve više snižava. Dok su se raniji pisci obraćali „djeci" do dvadeset i šeste godine, danas se graničnom godinom djetinjstva smatra dvanaesta godina. U novije vrijeme razvija se za dob od trinaeste do dvadesete godine tzv. „književnost za mlade odrasle"[2], tematski i stilski sasvim različita od dječje književnosti. (Crnković, 1990: 8-9)

Ako je knjiga namijenjena djetetu, ona treba tematikom privlačiti dijete i odgovarati njegovim interesima, ali i izrazom ne nadilaziti mogućnost dječje percepcije. (Crnković i Težak, 2002: 8)

Teža je i puno kompleksnija razdjelnica koja dijeli dječju književnost od književnosti za odrasle. Primjerice, neke knjige za odrasle djeca mogu čitati bez poteškoća, ili s manje ili više poteškoća. (Crnković i Težak, 2002: 9)

Budući da su tema rada romani za djecu i mlade, u nastavku će se pokušati definirati i pojasniti razlika između romana za djecu i romana za mlade.

U Hrvatskoj se sve veća pozornost pridaje književnosti za djecu, tj. književnosti koja je namijenjena recipijentima predškolske i mlađe osnovnoškolske dobi. Mnoga su, pak, djela smještena u samo jednome „pretincu", kako piše Karol Visinko. Stoga, može se reći kako izostaju ponovna čitanja i temeljitije interpretacije na višim razinama primanja njihova umjetničkoga bića.[3] Zbog svega navedenog može se činiti da se ne želi razumjeti ili prihvatiti kako su ta djela zakinuta jer njihov sadržaj i izraz nisu u potpunosti primjereni mlađoj čitateljskoj publici.

---

[1] Crnković, Milan, *Dječja književnost*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.

[2] Drugi nazivi su: *adolescent literature, teenage books, juvenile fiction*; u nas *omladinska književnost, hit junior književnost, estovačka* (završni broj od 11 do 19 na est kao što je teen nastavak za brojeve u engleskome jeziku os 13 do 19.)

[3] Visinko, Karol, *O hrvatskoj književnosti za mladež;* Dostupno na: http://www.matica.hr/kolo/309/O%20hrvatskoj%20knji%C5%BEevnosti%20za%20mlade%C5%BE/, (25. travnja 2014.)

Mnogi se propituju što zaokuplja književne interese djece i mladeži. Tako se izbori tekstova na kojima se provjerava čitanje i razumijevanje pročitanoga temelje na osobnim iskustvima ispitivača, učitelja i profesora, a manje na stvarnim potrebama koje izražavaju učenici u svojim slobodnim promišljanjima.[4] Zanimanje za čitanje nekog štiva različito je od osobe do osobe. Zato će netko uzeti i čitati štivo koje ga zanima i u njemu budi određene emociju, pomaže mu u opuštanju, dok će se netko drugi, za isto štivo, zgražati i misliti kako nije primjereno za čitanje. Današnja mladež uvelike se razlikuje od prošlih generacija. Razlozi i kriteriji su brojni. Takvu mladež danas će zanimati teme poput odnosa među ljudima, vršnjacima, problemi koji se javljaju u obitelji i školi, problemi koji zahvaćaju sve dobne skupine kao što su droga, alkohol, pušenje, nasilje itd. Može se reći kako ih zanima tamna strana života, odnosno tabu (zabranjene) teme. Prije su djeca uzimala štiva u kojima glavni junaci, njihovi vršnjaci, odlaze u pustolovine tražeći blago, smišljanju klop, a danas se sve svodi na probleme mladoga čovjeka. Čovjek se nalazi u postmodernom društvu u „lunaparku ideja" koje mu se svakodnevno nameću i teško se boriti s njima, a sve zaslugom globalizacije koja godinama zahvaća svijet. Mladi često traže odgovore, a književnost je uvijek bila dobra mogućnost za pronalazak tih odgovora. Velika odgovornost stavlja se u ruke pisaca. Oni traže najbolji mogući način kako bi napisali knjigu koja će pobuditi zanimanje (pozitivno) javnosti, odnosno, u ovom slučaju, mladih. (Visinko, 2008.) Teško je naći ljepotu i inspiraciju za pisanje koja će zaokupiti mladog recipijenta. Da bi riječ do njega došla, prvo treba doprijeti do onih drugih, na koje je mladi svijet upućen.

Književnost za mlade karakteriziraju:

1. Jezične i stilske promjene u odnosu na jezik dječje i *nedječje* književnosti očituju se u otklonu od standardnog jezika. Uvode se žargonizmi, vulgarizmi, barbarizmi i dijalektizmi, anglizmi i germanizmi, često tvorbeno i grafijski popraćeni.
2. Opozicija mi/oni – ova se opozicija odnosi na grupaciju mladih kojoj pripada pripovjedač, a „oni" su odrasli, odnosno autoriteti. Mladi se afirmiraju svojim jezikom, kulturom, kojom su različiti od svijeta odraslih koji predstavljaju trajne vrijednosti i njihove institucije i kulturu.[5]

[4] Visinko, Karol, *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
[5] Živković Zebec, Vedrana, *Suvremena hrvatska književnost za mlade na primjeru romana Nade Mihelčić*, u: Zlatni danci 13, Filozofski fakultet, Osijek, 2012.

3. DJEČJI ROMAN I ROMAN ZA MLADE

Dječji se roman pojavljuje u drugoj polovici 19. stoljeća, a procvat je doživio na kraju 19. i početkom 20. stoljeća. Odrednice dječjeg romana su: junaci su djeca (češće dječaci, a rjeđe djevojčice), ponekad i skupina sa svojim vođom; prikazuju se prizori iz stvarnoga života u stvarnim uvjetima; u starijem dječjem romanu junaci su češće bili siročad, napuštena i siromašna djeca; u novijem dječjem romanu junaci su „obična" djeca; prikazuje se odnos djece i odraslih; junaci se iskazuju svojim ponašanjem, sposobnostima, znanjem, mudrošću u rješavanju nekoga pothvata. Dječji je roman većinom kratak, stil i jezik su jednostavni, a romani imaju sretan završetak.

Dječja je književna praksa književnu terminologiju preuzimala iz *nedječje* književnosti. Mnoga djela koja se danas smatraju romanima u ono vrijeme bile su pripovijesti (tada još nisu gledali na preciznost duljine proznog teksta). Danas se romanom naziva svako djelo koje broji sto i više stranica. (Crnković i Težak, 2002: 12)

Termin „roman", odnosno „dječji roman" u hrvatskoj se znanosti o dječjoj književnosti pojavljuje prvi put u studiji Milana Crnkovića *Dječja književnost*[6]. Crnković, kao osnovne vrste dječje književnosti, navodi: dječju poeziju, priču ili bajku i roman ili pripovijetku za djecu. Osim toga, dodaje vrste koje nisu vezane uz dječju dob niti su prilagođene djetetu, kao što je: roman i pripovijetka o životinjama, povijesni roman, putopis, avanturistički roman i sl. Zanimljivo je i da Crnković razlikuje dva tipa dječjeg romana: 1. realistički, a pod njim se podrazumijeva roman o djetetu ili djetinjstvu, 2. roman granične vrste koji je dijelom dječja književnost (npr. avanturistički roman). Crnković je dao i definiciju romana, koja je već spomenuta u radu, a to je da je glavni lik dijete, a fabula posvećena djetinjstvu. Nadalje, govori i o realističkim romanima i pripovijetkama, razlikujući te dvije vrste tematski. Taj je problem uočio Ivo Zalar koji je objavio knjigu *Dječji roman u hrvatskoj književnosti,* a nastojao je definirati termin „dječji roman"[7]. Zalar definira dječji roman odrednicama koje se odnose na sadržajni i strukturni aspekt koji uključuje dječje likove, dječje družine te avanturističku crtu dječjih romana. (Crnković i Težak, 2002: 13)

[6] Prvo izdanje *Dječje književnosti* izlazi 1966. godine.

[7] Zalar razlikuje dječji roman i roman za djecu pri čemu se roman za djecu odnosi na Crnkovićeve rubne žanrove dječje književnosti, tj. romane koji nemaju dijete kao konstruiranog implicitnog čitatelja, ali ih dijete „posvaja" kao vlastitu lektiru. (str. 13)

Za suvremenu je dječju književnost karakteristično okretanju korisniku, tj. malom čitatelju koji zapravo određuje njezinu poetiku, što dovodi i do profiliranja književnosti za mlade.
U tematskome bi smislu to značilo da se poseže za svakodnevicom. Zbog toga, neki pisci posežu za novim temama, tj. tabu temama koje su sve prisutnije.
Tabu teme u dječjoj su književnosti posljedica pedagoških dvojbi, odnosno primjerenosti nekih tema za dječju dob. Suvremeno stanje duha donosi tezu kako sloboda pretpostavlja da je sve dopušteno, a to se tiče i književnosti. Ako je dosadašnja dječja književnost zaobilazila neprimjerene ili aktualne teme, u suvremenoj su uklonjene sve ograde te čitatelji postaju svjedoci niza tema koje su starijoj dječjoj književnosti bile nezamislive. To su teme: droge, erotika, (neizlječiva) bolest, smrt, začeće – rođenje. (Hranjec, 2008.)
Temi ovisnosti pripada epitet suvremene gorke teme jer je u ovo doba droga i narkomanija pošast koja ubire svoj tragičan danak. Veliku prašinu podiže knjige mlade narkomanke i istinite priče Christiane F. u romanu *Mi djeca s kolodvora Zoo.* U Hrvatskoj krajem devedesetih pojavljuju se naslovi koji obrađuju istu tematiku *Kad pobijedi ljubav* (1997.) Maje Brajko-Livaković, *Ljudi bez mjesta* (1998.) Tonče Anković i *Čarobni prosjak* (1999.) Sunčane Škrinjarić. (Hranjec, 2008.)

4. TABU TEME U KNJIŽEVNOSTI ZA DJECU I MLADE

„Ali život nije uvijek bajka ili slatki kolač. Život ponekad i boli.“ Tu je rečenicu napisala desetogodišnja djevojčica Dona, koja živi u Škotskoj, u pismu spisateljici Judy Blume koja je sabrala najzanimljivija, otvorena i iskrena pisma djece i tinejdžera iz cijeloga svijeta u knjizi *Letters to Judy: What Kids wish they could tell you*. Nakon što je knjiga bila izdana, mnogi su počeli razmišljati o tome kako bi trebala postati obavezna lektira za mnoge roditelje i odgajatelje jer otkriva osjećaje, razmišljanja, teškoće koje imaju današnji tinejdžeri.

Mnoga ispitivanja dokazuju da razdoblje tinejdžera počinje ranije nego prije nekoliko generacija i da prijelaz statusu odraslih „produžuje“ daleko u drugo, ili čak, na početak trećeg životnog desetljeća. (Javor, 2002: 8) Današnja „internetska“ generacija djece i tinejdžera sposobna je i spremna na mnoge načine otkriti što želi vidjeti – što poneki odrasli žele sakriti od njih. Čitajući mnoge suvremene knjige za mladež može se postaviti pitanje nisu li se granice između književnosti za mladež i tzv. odrasle izbrisale. Norvežanin Tormod Haugen napisao je sljedeće: „Teško je biti dijete. Odrastanje je proces koji boli.“ (Javor, 2002: 8)
Književnost za mlade duže je vrijeme pripadala području pedagogije, a njezin prelazak u područje literature bilo je teško. Zbog takvog razvoja književnosti za mlade i njezine povijesti čini se shvatljivo zašto u književnosti za mlade tabu teme prodiru tako kasno. (Javor, 2002: 9) Ako se istražuje povijesno pojavljivanje i pridavanje važnosti tabu temama u europskoj i američkoj književnosti za mlade, prijelomne su šezdesete godine dvadesetog stoljeća. Tabui počinju padati u američkoj književnosti za mlade, a do značajnog je čina došlo na području omladinskog romana, mladalačke beletristike (Teenage Fiction, Teenage Novels, Young Adult, Adolescent Fiction). Sve je to posljedica društvenih i sociooloških promjena, kao što su: promjena društvene klime, seksualna revolucija, različita društvena kretanja, feminizam, moda, glazba itd. Do svega je toga dovela upravo ta poslijeratna generacija američke mladeži, koja je bila puno više razboritija i samopouzdanija od svojih roditelja. Te su se generacije počele odupirati pravilima tradicije, ponašanja, odgoja, odijevanja i sl. Vrijeme je to kada u SAD-u tinejdžeri prvi puta postaju društveno priznata skupina ljudi. Također su i izdavači počeli biti svjesni da takva brojna skupina mladih ljudi predstavlja značajniji, a istovremeno i posebnu grupu čitatelja, koja ima svojevrstan ukus. Pretpostavka je da oni žele knjigu u kojima je glavni lik njihov vršnjak (tinejdžer) sa svim problemima odrastanja s kojima se u

realnom životu susreće tinejdžerski čitatelj. Iz toga proizlaze razlozi za nastajanje „narcisoidne beletristike“ u kojoj se zrcali društvo i društveni problemi. (Javor, 2002: 11)

Značajan se prijelom dogodio u onome trenutku kada su pisci počeli postupno napuštati tradiciju samocenzure. Američki psihijatar Frederic Wertham dokazivao je da je čitanje knjiga u kojima se mladi susreću s nasiljem i ubojstvima, vodi u nasilno ili asocijalno ponašanje. Autori su željeli biti uvjereni da njihove knjige ne sadrže ništa što bi se moglo smatrati štetnim ili provokativnim. Zato u takvim književnim djelima nisu pisali o spolnosti, nisu opisivali nasilnička djela, upotrebljavali psovke i sl.

Među prvim autorima, koji su raskrstili sa svim tabuima u književnosti za mlade, bio je u američkoj književnosti Mark Twain u romanima: *Pustolovine Toma Sawyera* i *Pustolovine Huckleberryja Fina*. Twain je pisac koji je prikazivao odrasle i u negativnom svjetlu te je dopustio svojim literarnim junacima da se, ponekad, mogu i loše ponašati. U javnosti su knjige prouzrokovale mnogo rasprava i svađa. Jedna od posljedica bila je i ta da u mnogim bibliotekama nisu posuđivali takve knjige mladim čitateljima. Šezdesete godine smatraju se presudnima za uvođenje tabua u područje književnosti za mlade u mnogim europskim omladinskim književnostima, pogotovo u SAD-u. U šezdesetim i sedamdesetim godinama cenzura je bila zapanjena otvorenim pisanjem o tinejdžerskoj spolnosti, trudnoći, pobačaju, kontracepciji, seksualnosti… (Javor, 2002: 11)

Upravo se tada počela mijenjati slika odraslih kao literarnih likova. U literarnim se djelima počinju pojavljivati likovi roditelja koji su u odgoju svoje djece neuspješni. Mnogi su previše zaposleni da bi imali vremena za svoju djecu i njihove probleme. S obzirom na tu činjenicu, u literarnim se djelima mogu pronaći likovi mladih ljudi koji sa svojim roditeljima ili s odraslima uopće nemaju konstruktivnih odnosa. U ta dva desetljeća pisci počinju pisati o iščezavanju i slomu tradicionalnih obiteljskih vrednota, raspadu tradicionalne obitelji. Tako se u djelima počinje pisati o propadanju brakova, rastavi roditelja, samohranim majkama, ženama koje psihički upropaštavaju svoje muževe i sl. (Javor, 2002: 12)

I danas, kada izađe kontroverzna knjiga, raspravlja se o tabu temama. Mnogi se žale na depresivne teme te negoduju kako se čini kao da u suvremenoj književnosti za mlade nema nikakva mjesta za vesele teme. U sedamdesetim godinama veliku pozornost čitavog svijeta privukla je potresna i iskrena pripovijest mlade njemačke narkomanke, petnaestogodišnje Christiane F. (Felscherinav) s naslovom *Mi djeca s kolodvora Zoo*. Knjiga je među odraslima poticala mnoge rasprave te ih podijelila u dva tabora: u jednome su bili oni koji su zagovarali stajalište da je knjiga opasna budući da mlade navodi i poziva u svijet droge, a u drugom je prevladavalo mišljenje da je knjiga upozoravajući tekst kamo vodi ovisnost o heroinu. Knjiga,

po kojoj je snimljen i film[8], prikazivala je i dokazivala da je problem narkomanije među mladima uvelike prisutan, pogotovo među onima iz zapadne Europe i Amerike, odnosno razvijenog svijeta. Problem droge raširio se među mladima širom svijeta i dobiva neslućene i kobne posljedice. (Javor, 2002: 17)

Hrvatska se književnost za mlade tabu temama počela baviti devedesetih godina. U početku su to bile nešto lakše teme (zagađenje okoliša i sl.), no kasnije se kreće s težim temama u kojima glavu ulogu imaju bolesti, zlostavljanje, nasilje, smrt itd.

4.1. Narkomanija i problemi ovisnosti

Narkomanija je posljedica zlouporabe psihoaktivnih sredstava, a očituje se kao ovisnost o jednoj ili više takvih supstancija.

Ovisnost je pojam koji označava neodoljivu, bolesnu vezanost uz uzimanje psihoaktivnih sredstava čiji će nedostatak dovesti do poremećaja normalnog djelovanja duševnog, tjelesnog ili oba sustava.

Droga je sredstvo koje dovodi do promjena u doživljavanju sebe i okoline, raspoloženju i/ili ponašanju, a nakon višekratne uporabe izaziva ovisnost i negativne tjelesne, psihološke i društvene posljedice.[9]

Zlouporaba droga je izuzetno kompleksan društveni problem. Raste broj ovisnika i danas je jedan od najtežih javnozdravstvenih problema mladeži.

Sociolozi naglašavaju da su motivi mladih osoba koji započinju s uzimanjem droge mnogi i različiti. Među njima navode:

- radoznalost,
- osjećaj manje vrijednosti i nedostatak samopoštovanja,
- loše socijalne prilike u obitelji,
- nedostatak roditeljske pažnje i ljubavi,
- težnja za pripadnosti vršnjacima,
- nesposobnost rješavanja konfliktnih situacije i sl. (Janković, 1994: 15)

Novi načini „zabave“, trendovi, hedonistička orijentacija prema životu, ali i velika dostupnost droge pridonose vjerojatnosti da će adolescent posegnuti za drogom.

[8] Nedugo po objavljivanju knjige, 1981. godine snimljen je film.
[9] Janković, Josip, *Obitelj i droga*, Školske novine, Zagreb, 1994.

Kada se govori o narkomaniji i problemima ovisnosti bitno je naglasiti iznimnu važnost edukacije i prevencije ovisnosti[10], a educirati, i prevenirati, se može i fikcionalnim predloškom – književnim djelom.

[10] Tijekom iščitavanja predložaka i literature za ovaj rad, pomogao je i priručnik edukacije prevencije ovisnosti *Što se dogodilo s Ennom?* Naslov je kombinacija knjige o drogama i filma i prvo je izdanje takve vrste u Hrvatskoj. Film *Što se dogodilo s Ennom?* edukativni je film o prevenciji ovisnosti o drogama. Temelji se na modernom pristupu nulte prevencije, a princip je zajedničke interakcije odgoja i edukacije o zlouporabi droga koji se sastoji od dva elementa: 1. edukacije o odgoju kao zaštitnom elementu od droga; 2. edukacije o drogama.

5. PROBLEM OVISNOSTI U ROMANIMA *ZELENI PAS* I *MI DJECA S KOLODVORA ZOO*

5.1 Zeleni pas

Kada je Nada Mihelčić[11] odlučila napisati roman o tinejdžerki koja se drogira, nije se željela fokusirati samo na probleme na koje nailazimo u romanu *Mi djeca s kolodvora Zoo*. Njezin je cilj bio, kako je i sama rekla, „osvijetliti jedno nedovoljno vidljivo mjesto“, tj. kako žive braća i sestre ovisnika pa, onda, roditelji i rodbina: *Ako želim u žižu staviti braću i sestre ovisnika, onda mi je obitelj nužan instrument. Likovi su se nekako pojavili sami od sebe, ja sam samo prišla bliže i malo bolje ih pogledala. To je prosječna, simpatična, ni po čemu izuzetna obitelj, a pojava ovisnika je sve uzburkala. Ovisnik je kao kamen bačen u idiličnu bonacu takve obitelji i tada se kolobari šire, najjači su oni neposredno oko mjesta gdje je kamen pao, pa onda sve širi i slabiji zahvaćaju širu rodbinu, bliske prijatelje, susjede, znance itd. Unutar same obitelji ničiji život nije ostao netaknut*.[12] Tim je citatom sve rečeno, odnosno zašto je Mihelčić napisala baš takav roman. Roman je objavljen 2010. godine i ostvario je zapažen uspjeh što potvrđuju brojne nagrade[13] te recepcijsko, književno teorijsko i kritičko zanimanje.

Imam osamnaest godina, bijesna sam i morala sam sve ovo zapisati, ako radi nikog drugog onda zbog onih budala iz moje škole koji kažu kako pokoja tableta ekstazija i malo marihuane još nikome nije naškodilo. A naškodilo je. Naškodilo je meni koja to nikada nisam kušala, a strašno je naškodilo mojoj šašavoj sestri i cijeloj mojoj obitelji i svima oko nas. Zato ću se pričom vratiti na sam početak, listajući bilješke od prije četiri-pet godina, kada sam još bila duboko u osmogodišnjoj školi i kad je cijelo to ludilo započelo.[14]

Ovim citatom započinje roman *Zeleni pas* i već se iz ovih rečenica može pretpostaviti tema romana: posljedice koje drogiranje jednog člana obitelji ostavlja na cijelu obitelj i njihove prijatelje.

Zeleni pas potresan je roman koji govori o problemu najstarije kćeri Vlatke koja je pala u najgoru ovisnost – drogu. Pripovjedačica je mlađa Vlatkina sestra koja u prvi plan stavlja sebe

[11] Nada Mihelčić, rođena je 1. prosinca 1946. u Zagrebu. Napisala je radio-dramu za *djecu Arno i zlatna* ribica te roman *Bilješke jedne gimnazijalke.*

[12] Mihelčić, Nada, *Zeleni pas*; dostupno na: http://www.tportal.hr/kultura/knjizevnost/81196/Ovisnik-je-kao-kamen-bacen-u-bonacu.html, (2. travnja 2014.)

[13] *Zeleni pas* dobio je nagradu „Mali princ“ koja se dodjeljuje, u Tuzli, najboljoj knjizi za mlade u protekloj godini napisanoj na teritoriju Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije. Osim nagrade „Mali princ“, roman je osvojio još tri nagrade: Nagrada „Grigor Vitez“ 2009., „Mato Lovrak“ , „Anto Gardaš“.

[14] Mihelčić, Nada, *Zeleni pas*, Naklada Lukom, Zagreb, 2009. (str.9)

i vlastito odrastanje te svoju obitelj koja je morala proći razne nedaće zbog ovisnosti njezine sestre. Problem ovisnosti u književnosti se rjeđe izlagao iz perspektive nekoga drugoga tko sam nije ovisnik, najčešće je radnja bila fokusirana na život ovisnika i probleme s kojima se susreće. (Živković Zebec, 2012: 180) Roman, kako kaže autorica, sadrži i mnoge „mamce" za odrasle čitatelje koji ih privlače, a to je, prije svega, problem ovisnosti iz drugog kuta što je vrlo dobra literarna perspektiva. Radnja je smještena u sedmeročlanu obitelj koju čine: mama Elza, tata Emil, Vlatka, Robert, Alan, baka i pripovjedačica. Na prvim koricama romana pripovjedačica upoznaje čitatelja sa svojom obitelji i to na vrlo neobičan, zanimljiv način. Naime, ona zanimljivim i, pomalo, smiješnim jezikom bliskim mladom čitatelju opisuje članove obitelji, a osobito braću i sestre. Vlatku smatra ludom, iako joj je starija sestra: *Ona je već mjesecima u laganoj depri, jer ima obične smeđe oči, a ne plave, jer bi joj ful išle uz gotovo crnu kosu. To joj je ludilo mama sasjekla u korijenu, čim je počela bulazniti*. (Mihelčić, 2009: 12)

Uočljiva je protkanost književnog teksta žargonskim riječima i mladenačkim idiomom koji je i primjeren i dostupan onima kojima je djelo i namijenjeno, a tome svjedoči i sljedeći citat: *(...) – Ma daj! Ta tvoja Ana nemre imat braun oči sve da hoće. Kaj ne vidiš kak je cela…prozirna? – Nije prozirna nego divno krhka, To se sad fura. Sve joj cure u razredu zavide. (...) – Ne, to je baš cool. I kaj si se sad obrušila na nju, a samo sam te pitala zakaj nemam plave oči.* (Mihelčić, 2009: 12)

U članku *Pisac za djecu i mlade – nimalo lak posao*[15], Mihelčić piše da stil pisanja treba prilagoditi djetetu i njegovoj dobi. Stoga se pisac treba nečega i odricati, primjerice metafora koje neće pobuditi u djetetu nikakve asocijacije.

Roman je tragičnog i tužnog sadržaja, ali postoje i elementi komičnosti koji bi mogli nasmijati čitatelja. Pripovjedačica se humorom služi kada opisuje sestru Vlatku: *Tipična Vlatka! Ako je riječ genetika ikad i doprla do njezina mozga, kliznula je onom glatkom površinom duboko dolje i izgubila se bez traga negdje u probavnom traktu.* (Mihelčić, 2009: 13), a zatim brata Roberta: *Moj brat Robert je Vlatkin blizanac, ali kao da je došao s drugog planeta. Taj samo čita knjige o šahu i rješava matematičke zadatke. Što mu daju teži, to je on sretniji. Jasno, ni on nije normalan, ali takvo tiho ludilo nikome ne smeta.* (Mihelčić, 2009: 16) O svim zbivanjima obitelji doznaje se iz pera mlađe članice obitelji, trinaestogodišnjakinje, koja uz vlastite probleme odrastanje i prolazak kroz razdoblje puberteta, traži svoje mjesto u obitelji: *Ne treba meni lova ni za kakvu blesavu banku. Samo želim da me konačno prestanu gurati u*

[15] Mihelčić, Nada, *Pisac za djecu – nimalo lak posao,* u: *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade* (priredila Ranka Javor), Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 2011.

Vlatkinu iznošenu robu i pritom govoriti kako sam sretna što imam stariju sestru čija mi odjeća stoji kao salivena, kao da na svijetu uopće postoji idiot koji bi htio da na njemu odjeća stoji kao salivena. Je, jako sam sretna! (Mihelčić, 2009: 14) Pripovjedačica ironijom i sarkazmom opisuje svoj položaj u obitelji. Uvijek je u sjeni svoje sestre, a što će se kasnije joj i više pogoršati. Pripovjedačica prolazi kroz pakao droge koje je snašao njezinu obitelj, tj. sestru Vlatku. Autorica humor nadopunjava ironijom i na taj način proširuje prostor. Upravo je tim stilsko-strukturalnim sredstvima omogućila mladim čitateljima da na lakši način prihvati, odnosno „probavi" mučnu temu. Autoričina osobnost u pisanju očituje se u zapažanju detalja u ponašanju glavnih likova i njihovim asocijacijama, a duhovitost i dinamika pripovijedanja daju živost tekstu u cjelini.[16]

Upravo je to vidljivo u onome trenutku kada svi spoznaju što se zapravo događa – da se Vlatka drogira: *(...) Nisam mogla vjerovati da bi i Vlatka to radila. Ona je glupača, ali ipak ne tolika da bi se dragovoljno ubola onolikom igletinom. Ipak, činilo se da nitko drugi nimalo ne sumnja u to. – Tata, znaš kaj je gufo? – upitao je Alan, prekinuvši dugu, neugodnu tišinu. (...) Tata je nekako bunovno pogledao maloga. – Tak se talijanski kaže sova – pojasnio je mali bedak, a lice mu je sjalo od ponosa.* (Mihelčić, 2009: 89) To je bio trenutak kada su svi shvatili da se Vlatka drogira, a ipak daje se naslutiti da neki članovi u obitelji ne shvaćaju što se zapravo događa (primjerice, Alan koji je još dijete), ali ni roditelji nisu potpuno svjesni te činjenice. Teško se staviti u roditeljsku poziciju te učiniti i reagirati onako kako je najbolje za svoje dijete. Mnogi se roditelji ne mire s činjenicom što se događa s njihovom djecom i tako svojoj djeci samo još više odmažu, jer misle da se to događa samo nekome drugome.

U središtu je zbivanja *Zelenog psa* prosječna hrvatska obitelj. Pripovjedačica je trinaestogodišnja djevojčica koja je suočena s problemom ovisnosti starije sestre. Na neki je način osuđena sama sazrijevati i tražiti svoje mjesto u obitelji zbog situacije u kojoj su se snašli zbog pakla droge, odnosno njezine sestre zbog koje, kako kaže pripovjedačica, cijeli se svijet vrti. Život te obitelji mijenja se preko noći kada Vlatka pobjegne, a ostavlja i oproštajno pismo*: Draga bako, moram otići jer me roditelji sputavaju i ja to više ne želim trpjeti. Reci im neka me ne traže, jer me neće naći. Voli te, Vlatka* (Mihelčić, 2009: 72)

U takvim trenucima važno je imati potporu prijatelja i svojih najbližih. Pripovjedačica je imala svoga najboljeg prijatelja Marka: *Sve cure iz razreda imaju svoju najbolju prijateljicu, samo ja imam Marka. To je tako oduvijek. Još smo se u vrtiću zajedno igrali, uvijek se*

[16]Mihelčić, Nada, *Kritika: Zeleni pas*, dostupno na: http://www.mvinfo.hr/najnovije-knjige-opsirnije.php?ppar=5458, (1. travnja 2014.)

smijemo istim forama. volimo iste pjevače, iste sportaše i uopće sve. (Mihelčić, 2009: 52) No, saznavši da joj je sestra ovisnica, ostaje bez prijatelja.

Njezina je obitelj, zapravo, žrtva sestrinog problema s drogom koja se počinje suočavati s financijskim, emotivnim i drugim problemima. Između roditelja već se odavno osjeća napetost: *No, u našoj kući više ništa nije bilo isto kao prije. I mama i tata su uzeli bolovanje. Mama je besciljno lutala ulicama grada nadajući se kako će, u ovom gotovo milijunskom gradu, nekom Božjom providnošću naletjeti na Vlatku, a onda bi se razočarana vratila i kuhala.(..) Tata se nije micao od starog kompjutora, planirajući u desetak dana nadoknaditi sav onaj već ranije obavljen posao, pohranjen u prijenosnom računalu kojega mu je Vlatka ukrala.* (Mihelčić, 2009: 97) Obitelj se počela urušavati jer su roditelji zanemarili svoje dvoje djece i posvetili se samo Vlatki.

Pripovjedačica svojim razmišljanjima i mislima svjedoči kako se zapravo radi o mladom biću koji niti ne zna što je ovisnost, a nalazi se u tome svijetu: *Sutradan sam pitala baku, pa mi je ona pojasnila kako osim igle ima i drugih načina na koji se budale drogiraju. Održala mi je pravo predavanje o tome kako ti drogiranje nepovratno uništi dijelove mozga i neke druge organe. (...) I u školi su nam govorili kako je drogiranje opasno, ali ja sam nekako mislila da to najčešće rade oni Amerikanci u filmovima ili neke propalice koje ni ne poznam, pa me uopće nije bilo briga što će se dogoditi s njihovim mozgovima.* (Mihelčić, 2009: 90-91) Mnogi mladi su needucirani i nedovoljno upoznati s ovim globalnim problemom i događa se da upadaju u pakao ovisnosti, a da toga nisu ni svjesni. Stoga, potrebno ih je educirati i upoznavati s ovom vrstom problema, a knjiga je dokaz da i ona može uvelike tome pomoći.

Vlatkina obitelj je tipična „suvremena“ obitelj. U toj obitelji primjećuje se kako nedostaje međusobne komunikacije i nedostatak vremena što je problem današnje obitelji. Zbog toga se mnogi psiholozi dvoume postoje li suvremene obitelji ili je to samo izlika onih koji ne znaju pametno i na dobar način iskoristiti svaki dan i obitelj. (Mihelčić, 2010.) Nakon suočavanja s ovisnošću, počinju međusobna optuživanja, neprihvaćanje problema, predbacivanja, a kada se taj problem prihvatio bilo je kasno za ovisnicu i obiteljske odnose. Djeca su bila zanemarena, a to je vidljivo iz pripovjedačičinog razgovora s majkom: *Nikada nisam bila tvoje dijete onako kako je to bila Vlatka! Mene vidiš samo ako me želiš kazniti ili se nekome narugati. Misliš da nisam čula što si teti Branki rekla kad te je pitala kako smo? Rekla si joj da sam ja u pubertetu, a ti na apaurinima. Zvučalo je kao da zbog mene moraš piti te tablete za smirenje. Zašto joj nisi rekla zbog koga si na apaurinima? Eto vidiš gdje djeca nauče lagati! (...) Znaš li uopće koja mi je najdraža boja, čega se bojim, koji predmet u školi volim, tko je*

moja najbolja prijateljica?! (Mihelčić, 2009: 112) No, majka ipak pokazuje da im je jednako davala svoju ljubav, samo je Vlatka uvijek bila posebna i s njom nije uvijek bilo lako.

Čitajući roman može se uvidjeti da pripovjedačicu određuje život u obitelji ovisnice pa ju promatramo, prema Živković Zebec, kao „izoliranog" pojedinca. Nikada nije težila da bude dio nekih grupica što obično postoji u svakom mladenačkom romanu, da se nekome udvara kako bi ju prihvatili. Ostala je sama: *(...) Dolazila sam u školu sama i sama odlazila iz nje, a kada sam vidjela da su me, kad se sve to s Vlatkom pročulo, prestali pozivati na rođendanske proslave, odlučila sam se posve povući.* (Mihelčić, 2009: 205)

U romanu mogu se uočiti dvije vrste problema s kojima se susreću obitelji ovisnika. U početku saznanje da je jedan član obitelji ovisnik, obitelj šokira i pokušava učiniti sve kako bi se spasilo sve ono što nije gotovo. Kasnije se javljaju vanjski (financijski i odnos društva prema takvoj obitelji) te unutarnji (međusobne emocije). Pripovjedačica i njezin brat za sve okrivljuju Vlatku, a pripovjedačica bilježi svađe svojih roditelja i međusobna optuživanja. Naglašen je i proces društvene stigmatizacije obitelji ovisnika, obitelj gubi ugled i društvo na njega gleda osuđujuće i licemjerno: *(...) Mogu te utješiti jedino time da je to lakše nego biti roditelj nekoga tko se drogira. Svi će se pitati kakva sam ja to mati, kako to da nisam ništa opazila, kako to da nisam ništa poduzela, a svi će govorkati i o tome kako je mala sigurno bila nesretna i zanemarena, pa je zato potražila utjehu u drogi. Tata i ja smo ti koje će okriviti za njezin život, koji je možda zauvijek upropašten…* (Mihelčić, 2009: 107)

Zeleni pas je i kritika društvu. (Živković Zebec, 2012: 180) Obično svi osuđuju obitelji ovisnika, puni su predrasuda, a ta je obitelj obilježena za cijeli život: *Dom narkomana ti je obilježen, sine moj, ljudi ih izbjegavaju kao kugu, premda će posve civilizirano reći kako sve razumiju i kako to uopće ne znači da ćeš i ti poći stranputicom.* (Mihelčić, 2009: str.) U najtežim trenucima počinju gubiti prijatelje, doživljavaju osude bližnjih i prijatelja te pucaju neke emotivne veze. Robert je imao djevojku Marinu, ali zbog saznanja da je Vlatka drogerašica i da joj je to cijelo vrijeme tajio, ona ga ostavlja pri čemu on shvaća da ju je izgubio zbog sestre: - *Zašto bih ja ispaštao za njezine pogreške? – prekinuo ju je. – Ja se ne drogiram i ne kradem, niti ću se ikada drogirati ili krasti!* (Mihelčić, 2009: 106)

Dinamičnost fabule postiže se potragom za Vlatkom koja bježi od kuće, a u sve to upliće se policija. No, sve je opet začinjeno dozom humora: *Došli su za sat vremena. Dvojica. U običnoj civilnoj odjeći. Bila sam razočarana, jer sam očekivala policijski auto sa sirenama i sve ono kao u filmovima, a ta dvojica su izgledala miroljubivo, kao da su od onih što zvone na sva vrata i prodaju skupo posuđe ili nas plaše kako emo nadrljati ako sutra bude Sudnji dan*. (Mihelčić, 2009: 89-80) Od početka se može zaključiti kako se Vlatki ne piše dobro jer kroz

sve što je prošla, (krađe, prevare, komune, bježanje, zatvor, psihičko i fizičko propadanje, bolesti) samo je jedan od naznaka silazne putanje prema konačnome tragičnom kraju. (Mihelčić,2010.)

Dobro je poznato da su ovisnici spremni na sve kako bi se domogli droge. Zbog toga kradu, lažu, bježe, ali i tragično završavaju. Vlatka je, također, bila spremna na sve: *(...) Ako se dogodilo ono čega se bojim, onda je izvukla od tete Branke neku lovu, fol za našu jadnu bolesnu mamu. Takve priče uvijek upale, jer kad dođeš tako nekome i kažeš „Dobar dan, poslala me mama…" onda ti ljudi najčešće vjeruju. (...)* (Mihelčić, 2009: 129)

Mihelčić je ovaj roman namijenila i „odraslim čitateljima" te je na vrlo vješt način ispisala osudu ovisnosti i pakla droge u koji upadaju mladi ljudi. U kritici o *Zelenom psu* napisano je sljedeće: *Zeleni pas funkcionira gotovo kao sociološka studija posljedica koje problem ovisnosti ostavlja na obitelji, ali i dinamičan roman koji ima sve odlike bestselera za mlade, čemu svakako pridonosi i korištenje urbanog, mladalačkog jezika kojim autorica odlično vlada i daje mu potrebnu funkciju.* (Mihelčić, 2010.)

Živković Zebec kaže kako se iz pripovjedačičinog pripovijedanja i promišljanja „očitava opozicija mi/oni koju izražava prema roditeljima jer ne razumije njihovo ponašanje i prepopustljivost prema Vlatki." (Živković Zebec, 2012: 180): *(...) Onda mora gledati mamu u oči i obećati kako će se vratiti do dvadeset i tri sata. (...) Onda nju oblije novi val plača dok im dokazuje kako se u to doba disko tek otvara. I pokušava gurnuti granicu slobode barem do tri ujutro. Mama se ukopa na svojih dvadeset i tri i ni makac. Tako to traje neko vrijeme, a onda se tatino srce smekša i on ponusi pomoć.* (Mihelčić, 2009: 15) Osim opozicije djeca-roditelji, neslaganje se može prepoznati i između bake i roditelja. I baka je uočila da roditelji griješe i što čine ostaloj djeci te ih pokušava savjetovati:

Ona je prema unucima blaža i pristupa im kao svaka mudra baka. Živković Zebec opoziciju vidi i u odnosu prema školi. Smatra da su odrasli ponekad prebrižni prema svojoj djeci jer su još „mali", a ipak od njih zahtijevaju ocjene kojima od njih traže odgovornost. (Živković Zebec, 2012: 181)

Roman ne završava sretno. Osim ovisnosti, pojavljuju se još tri tabu tebe: zatvor, bolest i smrt. Vlatka je završila tri puta u zatvoru, a u međuvremenu je oboljela i vratila se kući. Bilo je to teško razdoblje za cijelu obitelj: *Meni su posebno teško padale noći, kad sam nakon večere i malo zurenja u televizor, morala natrag u žensku sobu u kojoj je gotovo neprestano boravila smrknuta i šutljiva Vlatka. Kao da je netko tu sobu podijelio popola nekim neprobojnim paravanom šutnje; tek pokatkad neki pokret, poneko kašljucanje i čekanje zore.* (Mihelčić, 2009: 224)

Pred kraj čitatelj može naslutiti zašto se roman, koji govori o ovisnici, zove *Zeleni pas.* Naime, u jednoj završnoj epizodi u kojoj razgovaraju Vlatka i njezina sestra, mlađa sestra prepoznaje elemente svojih kreativnih zamisli u jednoj Vlatkinoj halucinaciji o kojoj joj je netom ispričala: - *Ne mogu vjerovati, Vlatka, od svih čudnih stvari na ovom svijetu vidjela si zelenog psa… Ja baš na tome radim, mislim reći: radila sam, gotovo godinu dana, sve do svađe s Markom… Oh, ti i ne znaš da smo posvađani, nije važno… znaš, radila sam pokuse… molim te nemoj reći baki i starcima, jer bi mi se rugali….* (Mihelčić, 2009: 226) Upravo to povezuje naslovni motiv zelenog psa. To je, zapravo, jedini trenutak u kojem su sestre prisne i trenutak u kojemu se osjeća bliskost i ljubav sestara unatoč svim optuživanjima. Ta je scena najpotresnija i najznakovitija te se može očekivati samo tragičan kraj – Vlatkina smrt. To se na kraju i dogodi; Vlatka je umrla, a roman završava upravo motivom zelenog psa: *Prišla sam, posegnula u džep i kriomice u grob umjesto zemlje ubacila svoga zelenog psa. Prisilila sam se pogledati dolje. Pao je nespretno, na leđa, i one njegove zelene noge su sada u zemlji izgledale kao klice novoga života i boljeg svijeta, koje se pale preduboko i možda se nikada neće probiti na svjetlo dana, ali postoje tu, kao zalog…* (Mihelčić, 2009: 233)

Autorica je o završetku napisala ovako: *Roman je doslovce godinama ležao čekajući to posljednje poglavlje jer nisam imala srca napisati ovakav kraj. Napokon sam vidjela da je nužan jer kakvu bih to poruku djeci poslala? Ne mogu im kroz dvjesto stranica pokazivati sve negativne aspekte ovisnosti, a na kraju im neizravno reći: Ma samo se vi drogirajte, sve će to na kraju završiti dobro za vas, a ove oko vas ionako nitko ne broji!*[17]

5.2. *Mi djeca s kolodvora Zoo*

Mi djeca s kolodvora Zoo naslov je koji je po objavljivanju, 1979. gonine, pobudio izniman interes. Nastaje na temelju magnetofonskih zapisa, a napisali su ga Kai Hermann i Horst Rieck. Svoju sugovornicu Christiane F. upoznali su 1978. godine u Berlinu, gdje se pojavila kao svjedokinja u sudskom procesu. U to su vrijeme radili na istraživanju o položaju mladeži te su se dogovorili s njom za razgovor kako bi dopunili svoje istraživanje. Christiane F. željela je da ova knjiga izađe, jer je kao i većina narkomana osjećala potrebu da se progovori o sve rasprostranjenijoj ovisnosti o drogama među djecom koja odrastaju.

[17] Mihelčić, Nada, *Ovisnik je kao kamen bačen u bonacu*; dostupno na: http://www.tportal.hr/kultura/knjizevnost/81196/Ovisnik-je-kao-kamen-bacen-u-bonacu.html, (1. travnja 2014.)

Mi djeca s kolodvora Zoo[18] započinje opisom Gropiusstadta (dio Berlina) u kojemu vlada beton, ulica i bezbroj zabrana ili, jednostavnije rečeno, bijeda i očaj. Christiane, glavni lik ovoga djela, započinje svoju priču kojom joj je cijeli život obilježen, a, možda, i predodređen mjestom u kojemu odrasta. U Gropiusstadtu nije bilo lijepoga mjesta gdje bi se djeca mogla igrati: *U Gropiusstadtu smo jednostavno automatski učili činiti zabranjeno. Zabranjeno je, naprimjer, bilo igrati se igara koje su nas najviše veselile. Zapravo je sve bilo zabranjeno. U Gropiusstadtu stoji gotovo na svakom uglu neko upozorenje. Takozvani zeleni nasadi oko visokih kuća zapravo su nasadi upozorenja. Većina upozorenja, naravno, zabranjuje nešto djeci.*[19] No, nitko se nije niti trudio učiniti nešto dobro i korisno za djecu koja su odrastala uz igre rata, ulazaka u društva u kojima bi se prije morali dobro dokazati.

Christiane je dijete koje proizlazi iz disfunkcionalne obitelji. Njezinu obitelj čine: otac, majka, sestra i Christiane. Obiteljska klima bila je i više nego narušena. Jedino u obitelji dobro su se slagale majka, Christiane i njezina sestra. Otac je bio puno drugačiji i težio je za nečim višim: automobili, visoka pozicija na poslu i sl. Ali, prije svega, bio je nasilnik. Otac ju je kao djevojčicu tukao: *Otac me pogledao kao luđak. Znala sam odmah da će totalno podivljati. Počeo je vikati i tući me. Tukao me, a ja sam bila zarobljena u krevetu i nisam se mogla izvući. Nikada me nije toliko tukao i ja sam mislila da će me ubiti.* (Herman i Rieck, 2003: 31)

Osim Christiane tukao je i njezinu sestru i majku zbog čega su osjećale strah, a pogotovo su posljedice osjećala djeca: *Uzela sam sestru u svoj krevet. Stisle smo se jedna uz drugu. Ona je morala piškiti, ali se bojala otići u kupaonicu i drhtala je. Nije se usuđivala to učiniti ni u krevetu, jer bi za to dobila batina.* (Herman i Rieck, 2003: 32)

Christiane nije imala dovoljno jaku potporu i ljubav svojih roditelja. Može se zaključiti kako je Christianu otac odbacivao i, na neki način, sramio se cijele svoje obitelji. Odbacivanje je poruka koju valja izbjegavati. U komunikaciji s djetetom trebalo bi koristiti sve oblike prihvaćanja, bilo da je riječ o ocu ili majci. Dijete može po razgovoru, pokretima, gestama i sl. doživjeti svoje roditelje te će odabrati objekt identifikacije za svoje brojne uloge. Kako je napisao Janković, roditelji će, žele li provesti program zaštite od ovisnosti svoje djece, morati i u tom pravcu promijeniti ponašanje za što će im, u krajnjim slučajevima, biti potrebna i pomoć sa strane. (Janković, 1994: 64) može se reći da s drogiranjem započinju osobe koje ne vide izlaz iz nekih životnih situacija, osobe koje nemaju samopouzdanja, a, naravno, da je to i nekada znatiželja. Christiane nije imala djetinjstvo dostojno svakog djeteta, željela se dokazivati u društvu jer kod kuće nije imala dovoljnu ljubav: *Polako sam učila tu igru: ili*

[18] Kolodvor Zoo mjesto je gdje su se okupljali Christiane i njezino društvo.
[19] Herman, Kai; Rieck, Horst, *Mi djeca s kolodvora Zoo,* SysPrint, Zagreb, 2003. (str. 23.)

imati moć nad drugima ili biti potlačen. U školi sam to počela s najslabijim nastavnicima. Neprestano sam nešto dobacivala za vrijeme nastave. Sada sam ja nasmijavala druge. Kada sam to učinila i sa strožim nastavnicima, od svojih sam suučenika doživjela pravo priznanje. (Herman i Rieck, 2003: 22)

Krenuvši u srednju školu, Christiane ulazi u novi svijet. Fascinirana je činjenicom njezinih vršnjaka koji su doživljavali ili doživljavaju slične stvari poput nje, a tako su hladni i neosjetljivi: *Otac mi je samo potvrđivao životno pravilo koje sam već upoznala na ulici i u školi: tući ili biti pretučen. Moja je majka, koja je u životu dobila dosta batina, došla do istog zaključka. Neprestano mi je utuvljivala u glavu: - Nikad nemoj prva početi, ali ako ti netko nešto učini, ti mu vrati koliko god možeš i želiš.* (Herman i Rieck, 2003: 22)

Christiane doživljava novi udarac: otac odlazi od kuće, a s njim i njezina sestra. Ona ostaje s majkom, no ubrzo doseljava njezin prijatelj: *Klaus je sada uvijek bio tu i nekako nam je stalno bio na putu. Ustvari, bio je još uvijek dobar, ali stajao je između majke i mene. U dubini duše nisam ga prihvaćala. Nisam htjela da mi taj čovjek koji je tek prešao dvadesetu išta kaže. Uvijek sam prema njemu agresivno reagirala.* (Herman i Rieck, 2003: 33)

Mi djeca s kolodvora Zoo roman je u kojemu se isprepleće veliki broj tabuiziranih tema od zlostavljanja, disfunkcionalne obitelji, droge, odvikavanja, prostitucije pa čak i narkomanske smrti. Još više sablažnjava činjenica kako je sve ispripovijedano istinita priča jedne mlade tinejdžerice koja se već s trinaest, četrnaest godina našla u paklu droge. Christiane ulazi u društvo ovisnika upoznajući prijatelje i željom za dokazivanjem: *I vanjštinu sam totalno promijenila. Bila sam užasno mršava, jer sam još jedva išta jela. (...) Majka mi je morala kupiti cipele s visokim potpeticama i tijesne hlače. Kosu sam dijelila po sredini i češljala je prema licu. Htjela sam izgledati tajnovito. Nitko me ne smije pročitati. Nitko ne smije primijetiti da uopće nisam cool mačka, kakva sam željela biti.* (Herman i Rieck, 2003: 43) Christiane nije osjećala opasnost kojoj se približava, a čak ju ni narkomanske smrti iz *škvadre* ovisnika nisu opomenule o tome što čini sebi.

S četrnaest godina postaje ovisnica o heroinu. Mnogi stručnjaci, ali i roditelji, učitelji i drugi smatraju da su adolescenti kritična dob. Oni se nalaze na velikoj prekretnici života, tj. nalaze se u kriznim godinama kada smatraju da su svi i sve protiv njih te da ih nitko ne razumije. Christiane je postala dio narkomanskog društva (Kessi, Atze, Detlef, Babsy i dr.). U njima je vidjela sigurnost i obitelj: *Škvadra je bila moja obitelj. Tu sam našla prijateljstvo, nježnost i izvjesnu ljubav. Već mi se pozdravni poljubac ludo sviđao. Svatko je svakog ljubio nježno i prijateljski. Otac me nikada nije tako poljubio. U škvadri nije bilo problema.* (Herman i Rieck, 2003: 50) Upoznala je i ljubav svoga života – Detlefa: *S njim je išlo vrlo polako. Nije*

to bila velika ljubav na prvi pogled, kao kod Atzea. (...) Svakog sam ga vikenda sve više voljela, iako sam se čuvala da ponovno ne postanem ovisna o jednom momku, kao što sam bila ovisna o Atzeu. Ali jednog sam dana morala samoj sebi priznati da sam se u Detlefa doista zaljubila. (Herman i Rieck, 2003: 60-61)

Devedesete su godine u svjetskoj dječjoj književnosti obilježene prodorom tabuiziranih tema koji uključuje obiteljske, društvene i privatne tabue te ukidanje stereotipa o društvenoj ulozi dječje i adolescentske književnosti.[20]

Šokantno je i teško čitati ovaj roman i spoznati što sve rade tinejdžeri, djeca sa svoji četrnaest godina. Svi su uvjereni kako su to najljepše dječje godine, kada djeca uživaju i rade stvari primjerene njihovoj dobi, ali ponekad stvari stoje drukčije: *Bila sam nekako potištena, pa sam s pivom progutala dva captagona, tri ephedrina i još nekoliko kofeinskih tableta. Kako sam zatim bila totalno navijena, što mi se totalno nije sviđalo, progutala sam još mandrax i svu silu valiuma.* (Herman i Rieck, 2003: 63)

U *Zelenom psu* rečeno je kako ne postoje nikakve grupice, bendovi, grupe i moda kojima su se „klanjali" mladi, ali u ovome romanu toga ima. Spominje se *Sound*, a to je bio klub, odnosno scena narkomana: *Tu se moglo kupiti sve: šit, mandrax, valium i heroin. Tu se, dakle, nalaze strahovito cool tipovi, mislila sam.* (Herman i Rieck, 2003: 52) Christiane je upoznala mnoge nastranosti i što zapravo osjećaju pravi *fikseri.* Bila je uvjerena kako nikada neće doći u fazu „krizijanera" i kako sve drži pod kontrolom. No, to se ipak dogodilo. U jednome trenutku željela je prestati s drogiranjem, ali znala je da Detlef neće moći, a ona nije mogla bez njega: *Detlef? Detlef ionako neće prestati. A ti, zar bi se rastala od Detlefa. Stara, Christiane, prestani cmizdriti. Budi bar na trenutak trijezna i govori onako kako stvari stoje.* (Herman i Rieck, 2003: 91)

Christiane se počela prostituirati kako bi dobila ono što joj silno treba – drogu: *Prostitucija je svakako bijedan zanat. No, kada sam bila na horsu, to mi više nije izgledalo tako strašno. Ustvari, ja sam frajere samo zezala. Moj posao uličarke nije bio ni u kakvom omjeru s onim što su mi za to plaćali. Još uvijek sam ja određivala uvjete.* (Herman i Rieck, 2003: 157)

Zapravo je teško povjerovati i shvatiti kako je Christiane uspjela voditi dvostruki život te kako njezina majka nije ništa primijetila.

Unutar djela donose se majčine izjave, odnosno njezina ispovijest. Spoznavši da se njezina kći drogira, a da ona ništa nije primijetila, zadaje joj veliki udarac. Kako je i sama rekla, samo je željela da njezina kći ne doživi što je ona, jer osim što ju je muž tukao i svašta branio, isto je

[20] Zima, Dubravka, *Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

činio i njezin otac: *Te nedjelje, kada sam u kupaonici ugledala kaplje krvi i pregledala Christianine ruke, kao da mi je pala zavjesa s očiju. Bio je to račun za moj odgoj na koji sam toliko bila ponosna. Tada sam vidjela da sam sve učinila pogrešno, a sve samo zbog toga da ne bi ponovila odgojnu grešku svoga oca.* (Herman i Rieck, 2003: 118)

Mi djeca s kolodvora Zoo donosi i prvu žrtvu narkomansku žrtvu; Atze (Andreas Wiczorek) umire od ubrizgane smrtonosne doze. To je bio velik šok za Christianu. Osim što je bio njezin prijatelj, bio je i njezina prva ljubav: *Grlo mi je bilo suho, a zatim mi je bilo zlo. Pomislila sam, ne može biti istina da je Atze sebi dao zlatni šut. Upravo Atze koji je tako hladno postupao s drogom.* (Herman i Rieck, 2003: 159)

Kako kaže Božica Jelušić, Christianina najbolnija iskustva dolaze zbog smrti Atzea i Axela, bolnim ukidanjem veze s majkom, koju je iznevjerila i izdala poslije svih pružanja pomoći. [21]

Christiane je mnogo puta počinjala s odvikavanjem: *Bila sam totalno mokra od ledenog znoja. Zebla sam i drhtala, a ledeni mi je znoj curio niz čelo u oči. Taj je znoj zvjerski smrdio. Pomislila sam, to sada iz tebe izlazi zvjerski smrdljivi otrov. Činilo mi se kao da iz mene istjeruju đavla.* (Herman i Rieck, 2003: 112) Mnogi se psiholozi slažu da veliki uspjeh kod odvikavanja ovisi i o roditeljskoj komunikaciji s djetetom i u obitelji uopće. Riječ je vrlo jaka stvar, odnosno most među ljudima. Riječju jedni druge možemo pohvaliti, pokuditi, utješiti, naljutiti itd. Riječ pomaže čovjeku da ne bude sam i njome se daje podrška najbližima ili onima koji su u nevolji. Verbalna je komunikacija vrlo složena vještina koju je razvio čovjek. Zato je vrlo važno razgovarati s djecom o svemu, jer roditelji su ti koji usmjeravaju i odgajaju svoje dijete i važno je u kakvoj obitelji odrasta dijete. Majka se trudila pomagati svojoj kćeri i biti joj potpora u mnogim pokušajima odvikavanja. No Christiane nije bila dovoljno jaka i odlučna da se ostavi droge: *Majka mi je sada svake večeri pregledavala ruke da vidi imam li novi ubod. Zbog toga sam ubrizgavala u šaku, uvijek na istom mjestu. Dobila sam krastu. Majci sam rekla da sam se ozlijedila i da ozljeda ne zacjeljuje. Jednog je dana ipak shvatila da imam svjež ubod.* (Herman i Rieck, 2003: 163)

Christiane je počela gledati vlastiti grob, pročitavši u novinama smrt svoje najbolje prijateljice Babsi: *(...) Odmah sam znala. Nisam ni morala dalje čitati. Babsi. Tako sam nešto i slutila. Nisam bila sposobna ni za kakve osjećaje. Bila sam totalno mrtva. Kao da su novine pisale o mojoj smrti.* (Herman i Rieck, 2003: 207) Babsi je bila najmlađa žrtva heroina.

Posljednje stranice knjige govore o Christianinom policijskom dosjeu. Christiane je često bila uhićena zbog posjedovanja droge: *(...) Rekli su mi samo da je to treći put kako su me uhvatili*

[21] Jelušić, Božica, Predgovor, u: *Mi djeca s kolodvora Zoo*

i da o meni već imaju dosje. Jedan je natipkao zapisnik, koji sam morala potpisati. Ovaj put nisu obavijestili ni moju majku. Postala sam za njih jedan od mnogih beznadnih slučajeva o kojem će sastaviti još poneki zapisnik, dok konačno na dosjeu do mog imena ne stave križ. (Herman i Rieck, 200: 171) Faza boravka u zatvoru i policijskim ispitivanjima, bila je obilježena nadom da će prestati s drogiranjem, konačno živjeti normalno sa svojim Detlefom. Na posljetku odlazi na selo u nadi da će prestati s drogiranjem, ali još uvijek nije potpuno „čista". Jelušić kaže kako je u tome smislu simptomatična slika vapnene jame, s metaforom limba, odakle se Christiane i njezini prijatelji istovrsnici ne bi željeli vratiti gore: *Najštosnija je naša vapnena jama. Luda rupa usred krajolika. (...) Stijene su joj okomite. Na dnu je vrlo toplo. Ni daška vjetra. Tamo rastu biljke koje nigdje drugdje nismo vidjeli. (...) Htjeli bismo u dolini sagraditi drvene kuće i zasaditi ogromne vrtove, držati životinje i imati sve što nam je potrebno za život. Jedini prilaz koji vodi u dolinu želimo zatrpati. Ionako se ne bismo željeli vratiti gore.* (Herman i Rieck, 2003: 257-258)

Lavrenčić Varabec kaže kako romani koji obrađuju temu ovisnosti uglavnom ne završavaju sretno. Iako je Christiane prošla svakakve nedaće, ipak je doživjela „sretan" kraj – ostala je živa. Poruka koju nosi roman je jaka i zbog perspektive iz koje je ispričana, a sve dokumentiranim i istinitim podacima. Christiane je, nekim čudom, i danas živa[22]. No, snosi velike posljedice načina svoga života. Bez obzira na to, mnogima je pomogla i otvorila oči prikazavši pravu sliku narkomana. Njezina je sudbina potaknula mnoge rasprave o ovisnosti i prostituciji maloljetnika.

[22] Christiane danas živi u okolici Berlina. I dalje konzumira alkohol i hašiš, a oboljela je od ciroze jetre i hepatitisa. Dvadesetak godina sudjeluje u programu odvikavanja od droga. Majka je sina Philippa za kojeg smatra da joj je najbolje što joj se dogodilo u životu. Otac njezinog djeteta ju je napustio. U svojoj drugoj knjizi *Moj drugi život* priča o tamnim trenucima svoga života.

6. RECEPCIJA ROMANA ZELENI PAS I MI DJECA S KOLODVORA ZOO

6.1. Terensko istraživanje

Budući da romani *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo* pripadaju književnosti za djecu i mlade, osmišljeno je i provedeno kratko istraživanje među djecom i mladima. Terensko istraživanje povedeno je na uzorku učenika sedmoga i osmoga razreda osnovne škole te drugoga i trećega razreda srednje škole[23]. Ono što se htjelo ispitati je:

a) koji su književni interesi mladih
b) čitaju li knjige o tabu temama
c) kako gledaju na knjige koje su poput spomenutih predložaka
d) bi li podržali prijatelje ovisnike.

6.2. Opis uzoraka

Anketni se upitnik ispunjavao u školama za vrijeme nastavnog sata tehnikom „licem u lice". Ispitanicima se objasnila svrha anketnoga istraživanja te su se dale upute kako ispuniti listić. Ispitivanje je provedeno tijekom drugoga polugodišta školske godine 2013/2014., a obuhvaćalo je stotinu ispitanika, od toga pedeset u osnovnoj i pedeset u srednjoj školi, u dobi od trinaest do osamnaest godina. Rezultati su analizirani u programu *Office Excel.*

6.3. Upitnik

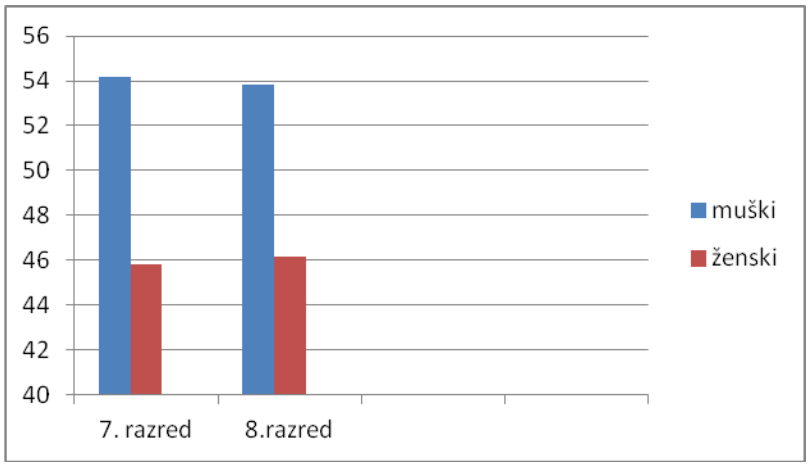
Anketni upitnik[24] osmišljen za istraživanje sastojao se od ukupno deset pitanja. Uz osam pitanja ponuđeni su odgovori, a ispitanici su morali zaokružiti samo jedan od ponuđenih odgovora. U dva pitanja ispitanici su sami morali napisati odgovor, bez ponuđenih prijedloga, a riječ je o četvrtom i desetom pitanju u kojemu se tražilo ime knjige koju su ispitanici pročitali, a vezana je uz tabu temu. Nadalje, morali su odrediti što im je bitno kada odabiru knjige koje će čitati, čitaju li knjige koje govore o tabu temama, mogu li koristiti takva književna djela i sl. Anketa je anonimna.

[23] Istraživanje je provedeno u Vukovarsko-srijemskoj županiji u Osnovnoj školi Slakovci u Slakovcima te u Zdravstvenoj i veterinarskoj školi dr. Andrije Štampara u Vinkovcima.
[24] Prilog 1

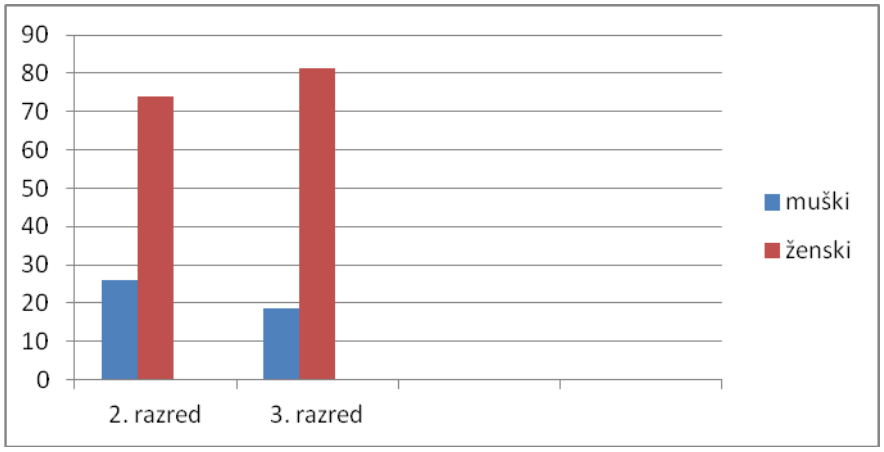
6.4. Rezultati statističke analize i njihova interpretacija

Kao što je već rečeno, istraživanju su pristupili učenici osnovne i srednje škole s područja Vukovarsko-srijemske županije. Sljedeći grafički prikaz prikazuje omjer prema rodnoj zastupljenosti ispitanika.

Grafički prikaz 1.



Grafički prikaz 2.

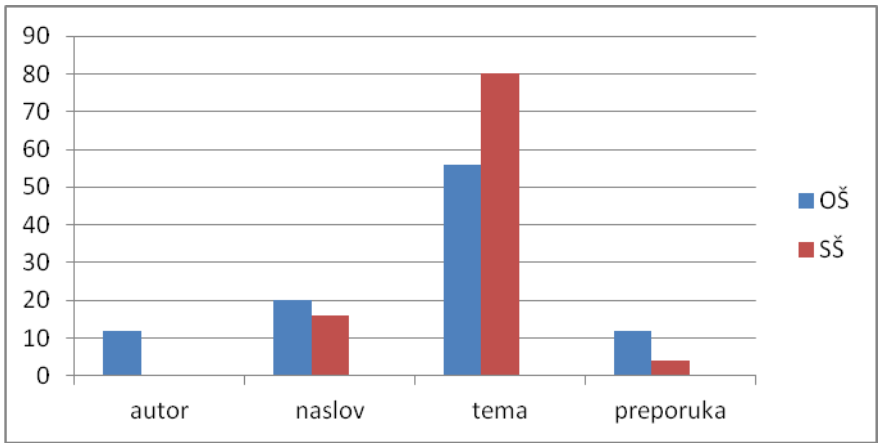


Iz grafikona (slika 1) je vidljivo kako je od ukupnog broja ispitanika u osnovnoj školi zastupljen veći broj dječaka/mladića, 54%, a u srednjoj školi (slika 2) je zastupljen veći broj djevojaka, 78%. Budući da je riječ o sedmim i osmim razredima osnovne škole te drugim i trećim razredima srednje škole ispitanici su u dobi od između trinaest i petnaest godina tj. između šesnaest i osamnaest godina. Anketa je provedena ciljano na toj dobnoj skupini zbog književnih djela koji se obrađuju u ovome radu. Naime, poznato je kako je upravo ta dob *kritična*, jer su to godine kada se želi što prije prijeći u svijet odraslih. Mnogi upravo u toj dobi počinju konzumirati različita opojna sredstva.

Kako je u spomenutim romanima zastupljen broj tabu tema, od kojih je najzastupljenija ona o ovisnosti mladih, anketa je provedena s ciljem da se pokuša doznati može li književno djelo, čija je tema ovisnost, biti poučno.

Za početak analize, bilo je zanimljivo doznati što je učenicima bitno kada biraju knjigu koju će čitati:

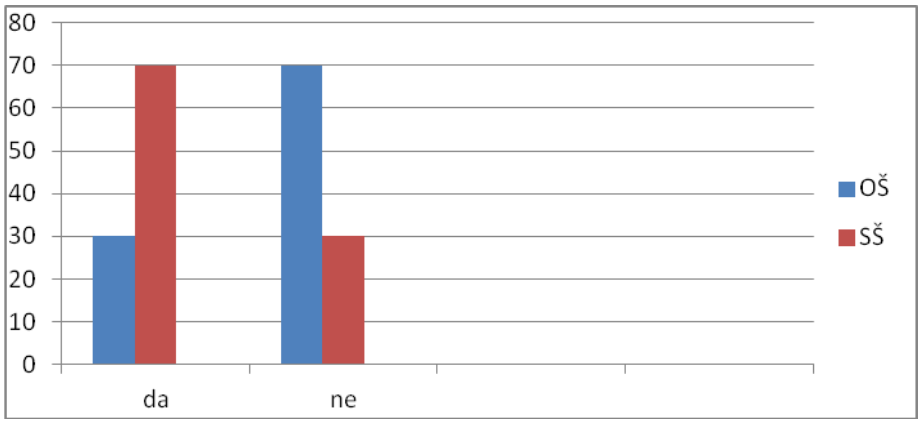
Grafički prikaz 3.



Iz grafikona (slika 3) je vidljivo kako učenicima pri odabiru knjige vrlo važnu ulogu ima tema, a za temu se izjasnio najveći broj ispitanika, najviše učenika srednje škole, 80 % te 56 % učenika osnovne škole. Pomalo je iznenađujući podatak kako prema autoru nitko od učenika srednje škole neće odabrati knjigu, a iz osnovne škole odabrat će ih 12 % ispitanika. Da prema naslovu biraju knjiga, izjasnilo se 20 % učenika osnovne i 16 % učenika srednje škole. Po preporuci će knjigu odabrati 12 % učenika osnovne i 4 % učenika srednje škole.

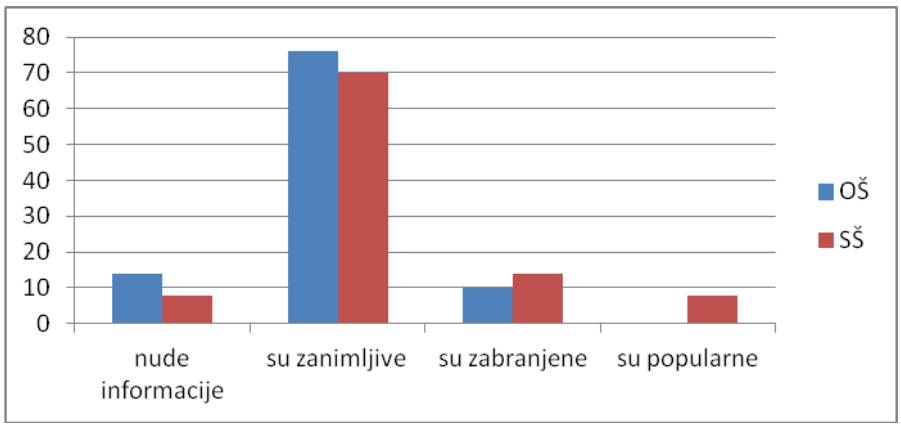
Za tabu, odnosno zabranjene teme pretpostavlja se da su zanimljive učenicima osnovnih i srednjih škola. No, koliko se čitaju knjige koje govore o tabu temama, vidljivo je iz sljedećeg prikaza:

Grafički prikaz 4.



Iz grafikona (slika 4) zaključuje se kako učenici osnovnih škola malo čitaju knjige s tabu temama, 70 % ih ne čita, a 30 % čita. Može se pretpostaviti da je to zbog nedovoljne upućenosti učenika u takvu vrstu tema. Kako je istraživanje vršeno tehnikom "lice u lice" primijetilo se da mnogi žele pojašnjenje što se podrazumijeva pod tabu, tj. zabranjenom temom. Vidljivo je da srednjoškolci, u znatnijoj mjeri nego osnovnoškolci čitaju naslove s tabu temama, 70 % ih čita, a 30 % ne čita.

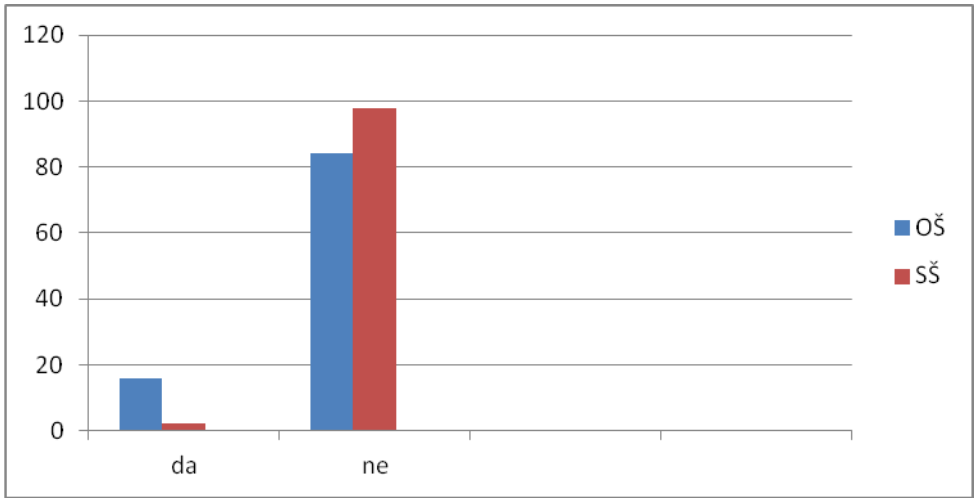
Grafički prikaz 5.



Odgovor na pitanje koji je razlog zbog kojeg se čitaju knjige o tabu temama donosi grafički prikaz (slika 5). Najveći broj ispitanika odlučilo se da je to *zanimljivost*. Za takav se odgovor odlučilo 76 % učenika osnovne škole i 70 % učenika srednje škole. Mnogi će se složiti da su te knjige vrlo zanimljive zbog tematike koje obrađuju (poput *Zelenog psa* i *Mi djeca s kolodvora Zoo)*. Osim zanimljivosti, 14 % ispitanika osnovne škole te 8 % srednje škole slaže se kako te knjige *nude informacije*. (U spomenutim se predlošcima nude se korisne

informacije, primjerice, što učiniti kada se pojavi problem ovisnosti, koje su posljedice i sl.) Neki, pak, čitaju knjige, jer su *zabranjene.* Tako misli 10 % osnovnoškolaca i 14 % srednjoškolaca. Da su tabu teme *popularne*, složili su se samo učenici srednje škole, njih 8 %. Može se i pretpostaviti da će takve teme prije privući srednjoškolce, jer su upravo oni ti koji će podleći isprobavanju, pa i isprobavanju droga. Iako se ovo pitanje nadovezuje na prethodno – drugo pitanje, odnosno na one koji su zaokružili odgovor *da*, na ovo su pitanje odgovarali svi učenici. Oni koji su u prethodnom pitanju zaokružili odgovor *ne*, odgovarali su na to pitanje s pretpostavkom zašto bi bilo dobro čitati takve knjige.

Grafički prikaz 6.



Ispitanici su trebali odgovoriti jesu li pročitali *Zelenog psa* i *Mi djeca s kolodvora Zoo* ili neki drugi naslov o tabu temi te navesti njegov naslov.
Kako je vidljivo iz grafičkog prikaza (slika 6) 84 % osnovnoškolaca i 98 % srednjoškolaca nisu čitali navedene naslove. Možemo reći kako je to potvrda da učenici nisu dovoljno upoznati s ovom temom u književnosti za djecu i mlade.

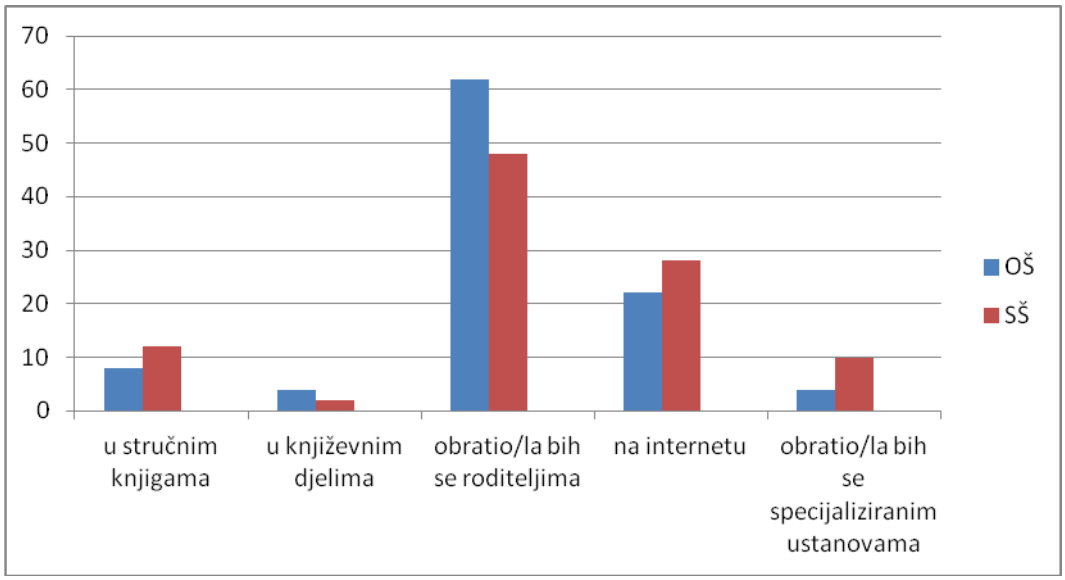
Već je napomenuto da se i tražilo naslov koju su pročitali o tabu temi. Dvoje učenika srednje škole napisalo je da je pročitalo roman *Mi djeca s kolodvora Zoo,* jedna učenica osnovne škole pročitala je *Miron u škripcu*[25]. Jedan učenik osnovne škole navodi naslov *6 najvažnijih odluka u tvom životu.* Zanimljivo je iz razloga što je knjigu napisao američki autor Sean Covey, a knjiga je pisana s ciljem savjetovati mlade kako uspjeti u školi, kako sklapati

[25]Miron u škripcu roman je Ante Gardaša koji govori o problemima današnje mladeži. Miron pokušava otkriti i savladati starije od sebe koji dilaju drogu. Dakle, djelo sadrži tabu teme.

kvalitetna prijateljstva, kako se postaviti po pitanju ljubavi i spolnosti, kako izbjeći i pobijediti razne ovisnosti, stvoriti sliku o sebi i slično. Može se zaključiti kako je učenik shvatio, odnosno shvaća što se podrazumijeva pod problemima tinejdžerske dobi te da su knjige vrlo dobar način za pronalazak odgovora. Jedan od odgovora bio je i roman *Trojica u Trnju.* Taj roman nikako se ne ubraja među spomenutu tematiku, ali pretpostavlja se da je zbog radnje, odnosno glavnih likova – dječaci, učenik pomislio kako se taj odgovor traži. Još je četvero učenika zaokružilo odgovor *da*, ali nisu napisali naslov koju su pročitali.

Budući da u navedenim djelima, koje u radu promatramo, glavni likovi ili netko iz njihove obitelji vodi borbu s ovisnošću učenicima je bilo postavljeno pitanje kome bi se obratili, odnosno gdje bi tražili odgovore kada bi imali problem kao likovi iz navedenih naslova. Rezultati su sljedeći:

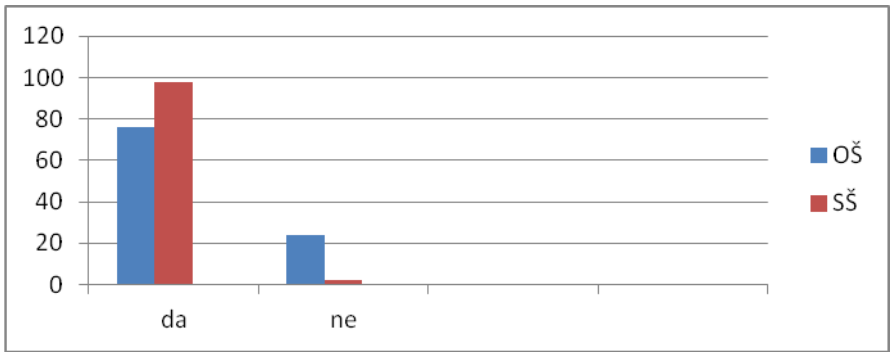
Grafički prikaz 7.



Iz grafikona (slika 7) je vidljivo da bi u stručnim knjigama odgovore tražilo 8% učenika osnovne i 12 % učenika srednje škole.

U radu je spomenuta knjiga *Što se dogodilo s Ennom.* Rečeno je da je knjiga edukacijskog karaktera i sadržaja te bi mnogima pomogla u rješavanju nekih problema. Prije svega da se suoče s posljedicama koje donosi ovisnost te što je droga. Rješenje bi u književnim djelima potražilo 4 % učenike osnovne i 2 % učenika srednje škole. Najveći bi broj ispitanika pomoć potražilo kod roditelja, njih 62 % osnovnoškolaca i 48 % srednjoškolaca. Specijaliziranim ustanovama obratilo bi se 4 % ispitanika osnovne i 10 % ispitanika srednje škole.

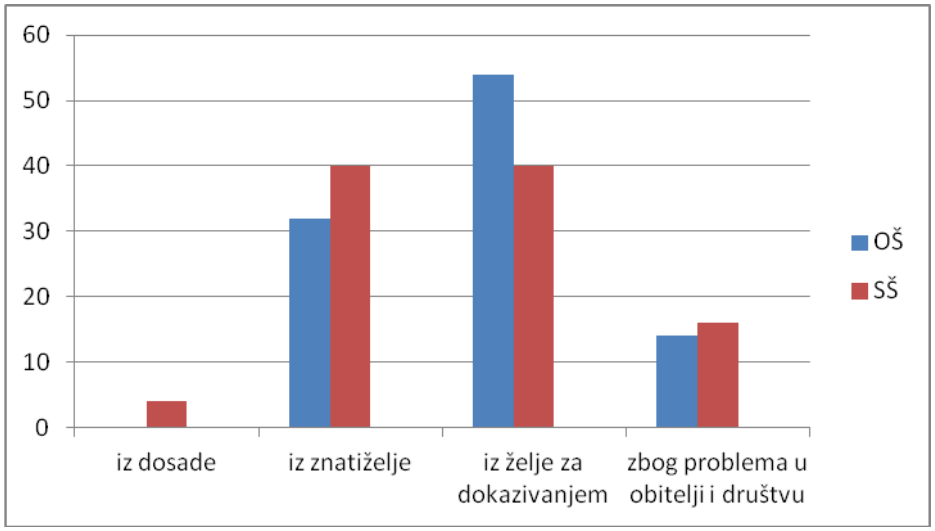
Grafički prikaz 8.



Da književno djelo, čija je tema ovisnost, može biti poučno, složilo se 76 % učenika osnovne i 98 % učenika srednje škole (slika 8).

Budući da je većina učenika koji su dio ovoga ispitivanja u godinama kada su skloniji isprobavanju zabranjenih stvari, bilo im je postavljeno pitanje pretpostavljaju li zašto mladi konzumiraju drogu. Odgovori su sljedeći:

Grafički prikaz 9.

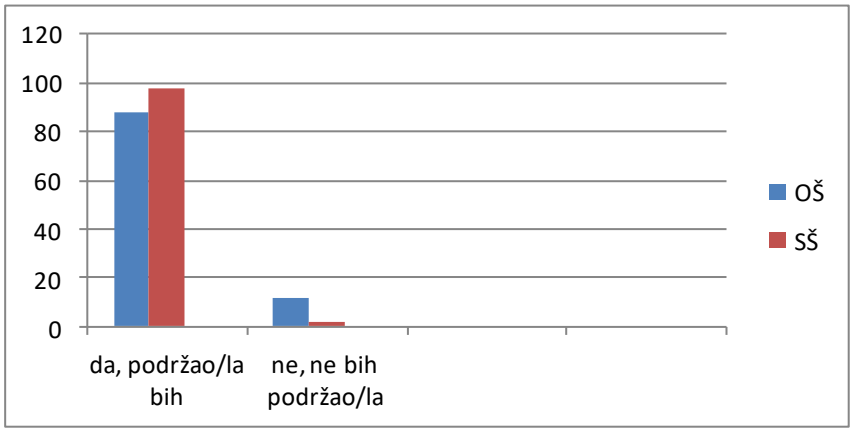


Da će njihovi vršnjaci drogu konzumirati iz dosade, složilo se 4 % učenika srednje škole. Iako rijetki, no postoje i takvi slučajevi mladih koji su spremni na isprobavanje droge, ali i drugih vrsta ovisnosti, jer ne pronalaze nikakvu motivaciju u životu. Stoga će mnogi „iz dosade“ posegnuti za mnogim štetnim stvarima. Da će netko uzeti drogu iz znatiželje smatra 32 % učenika osnovne, a 20 % učenika srednje škole smatra, a 54 % iz osnovne i 40 % iz srednje

škole smatra kako će netko drogu probati iz želje za dokazivanjem. Zbog problema u obitelji i društvu 14 % učenika osnovne škole složilo se da će neki tada konzumirati drogu, a s tom se tvrdnjom složilo i 16 % učenika srednje škole. Christiane (*Mi djeca s kolodvora Zoo*) je imala problema i u obitelji i društvu i može se pretpostaviti da je postala ovisnica iz tog razloga. Poznato je da ju je otac zlostavljao te da uopće uđe u neko društvo, morala se njima prilagoditi. Kod Vlatke (*Zeleni pas*) je slična situacija.

Dobro je poznato da je knjiga *Mi djeca s kolodvora Zoo* nastala na temelju zapisa koji su dvojica novinara vodila u razgovoru s Christianom, koja je odlučila otvoreno progovoriti o svome problemu i podijeliti ga sa svima. Iako je naišla na mnoge kritike, osuđivanja, mnogi su se, pak, složili da knjiga nosi duboku pouku svima. Može se postaviti pitanje: kako bi danas čitateljstvo reagiralo kada bi netko u Hrvatskoj objavio sličnu knjigu? Zbog toga je u anketi postavljeno pitanje učenicima bi li podržali prijatelja da odluči svoj problem podijeliti s ostalima, a zabilježeni su rezultati:

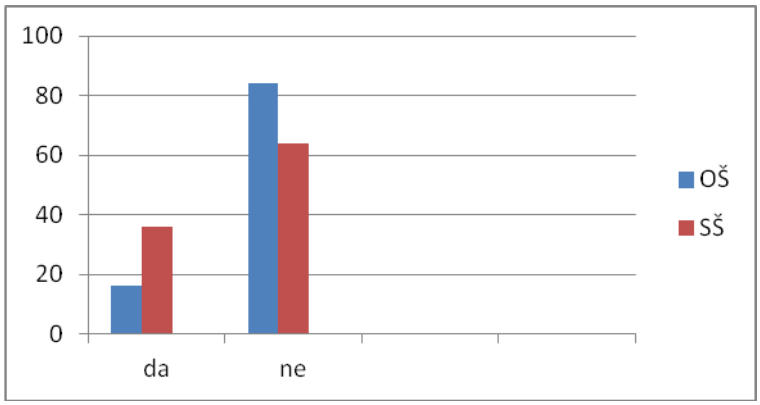
Grafički prikaz 10.



Grafički prikaz (slika 10) pokazuje da bi 88 % učenika osnovne i 98 % učenika srednje škole podržalo prijatelje da objave javno svoj problem, primjerice da napišu knjigu. Nekolicina njih, 12 % osnovnoškolaca i 2 % srednjoškolaca, ne bi podržala prijatelja.

Jedno od postavljenih pitanja bilo je jesu li čuli za romane *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo*:

Grafički prikaz 11.



Kako je vidljivo iz grafičkog prikaza (slika 11) 16 % učenika osnovne škole čulo je za te romane, a u srednjoj školi ih je čulo 36 %. Pretpostavlja se da mnogi nisu čuli za romane zbog tema koje obrađuju i koje se žele „sakriti“ od djece. Mnogi smatraju kako te knjige, naročito knjiga *Mi djeca s kolodvora Zoo* nije primjerena za djecu i mlade.

6.5. Rasprava u odnosu na terensko istraživanje recepcije romana *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo*

Cilj je istraživačkog dijela rada bio utvrditi čitaju li se naslovi koji govore o tabu temama, jesu li čitali predloške kojima se bavi ovaj rad *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo,* što misle jesu li književna djela ovakvoga tipa poučna te ukoliko bi i sami bili u problemu ovisnosti bi li književni prostor bio mogući prostor savjeta ili izvora informacija.
Dobiveni su rezultati ankete na neki način i očekivani. Na temelju rezultata ankete, uviđa se kako učenici vrlo slabo poznaju tabu teme, a isto tako književna djela s tabu temama. Pri odabiru knjige za čitanje bitna im je tema, a tabu teme su im prije svega zanimljive. Anketa je pokazala kako su srednjoškolci, ipak, bolje upućeni u tabu teme, nego učenici osnovne škole. Rezultati pokazuju da im je poznatiji naslov *Mi djeca s kolodvora Zoo*. Ispitanici su se izjasnili u najvećem broju da bi se u slučaju problema s ovisnošću obratilo roditeljima. Dok bi

za književnim predloškom kao mjestom rješenja posegnuo vrlo mali broj, podupiru, u velikom broju, ukoričenje i objavljivanje vlastite priče o ovisnosti.

Dobiveni rezultati svakako mogu biti smjernice koji bi mogle poslužiti u radu u nastavi. U školama se provode različite radionice na temu ovisnosti te bi bilo korisno uključiti i promatrane književne predloške. Svakako bi trebalo naslove koji nisu obvezni lektirni naslovi *Zeleni pas* i *Mi djeca s kolodvora Zoo* preporučiti kao vrijedne slobodne lektirne predloške.

7. ZAKLJUČAK

Za suvremenu je dječju književnost karakteristično okretanju korisniku, tj. malom čitatelju koji što dovodi i do profiliranja književnosti za mlade.

Ako je dosadašnja dječja književnost zaobilazila neprimjerene ili aktualne teme, u suvremenoj su uklonjene sve ograde te čitatelji postaju svjedoci niza tema koje su starijoj dječjoj književnosti bile nezamislive kao što su: droga, erotika, bolest, smrt.

Devedesete su godine u svjetskoj dječjoj književnosti obilježene prodorom tabu tema, tema koje uključuju obiteljske, društvene i privatne tabue te ukidanje stereotipa o društvenoj ulozi dječje i adolescentske književnosti.

Zeleni pas, roman Nade Mihelčić, objavljen je 2010. godine, dok se *Mi djeca s kolodvora Zoo* Christiane F. pojavljuje nešto ranije, 1979. godine, i pobuđuje izniman interes jer progovara o mnogim tabuima – disfunkcionalnoj obitelji, zlostavljanju, narkomaniji, prostitucji i narkomanskoj smrti.

Istraživački dio rada otkrio je, na temelju rezultata ankete kako ispitanici (učenici) vrlo slabo poznaju tabu teme, a isto tako književna djela s tabu temama. Pri odabiru knjige za čitanje bitna im je tema, a tabu teme su im prije svega zanimljive. Anketa je pokazala kako su srednjoškolci bolje upućeni u tabu teme, nego učenici osnovne škole. Rezultati pokazuju da im je poznatiji naslov *Mi djeca s kolodvora Zoo*. Ispitanici su se izjasnili u najvećem broju da bi se u slučaju problema s ovisnošću obratilo roditeljima. Dok bi za književnim predloškom kao mjestom rješenja posegnuo vrlo mali broj, podupiru, u velikom broju, ukoričenje i objavljivanje vlastite priče o ovisnosti.

Dobiveni rezultati svakako mogu biti smjernice koji bi mogle poslužiti u radu u nastavi.

8. LITERATURA

1. Crnković, Milan, Dječja književnost, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
2. Crnković, Milan, Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
3. Crnković, Milan; Težak, Dubravka, Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine, Znanje, Zagreb, 2002.
4. *Glavni junak – tinejdžer!, antologija hrvatske proze za mlade 1991.-2008.* (priredili: Đokić, Ana; Bjelčić, Ratko), Knjiga u centru, Zagreb, 2009.
5. Hartnoll, Richard (ur.), Droge i ovisnost o drogama: povezivanje istraživanja, politike i prakse, Ibis grafika, Zagreb, 2005.
6. Herman, Kai; Rieck, Horst, *Mi djeca s kolodvora Zoo,* SysPrint, Zagreb, 2003.
7. Hranjec, Stjepan, *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
8. Ivančić, Tomislav, Ovisnost i sloboda, Teovizija, Zagreb, 2000.
9. Janković, Josip, *Obitelj i droga*, Školske novine, Zagreb, 1994.
10. Jelušić, Božica, Predgovor, u: Mi djeca s kolodvora Zoo
11. Mihelčić, Nada, *Zeleni pas*, Naklada Lukom, Zagreb, 2009.
12. Mihelčić, Nada, *Pisac za djecu – nimalo lak posao,* u: *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade* (priredila Ranka Javor), Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 2011.
13. *Što se dogodilo s Ennom?:* priručnik za multidisciplinarnu edukaciju prevencije ovisnosti (tekstove napisao Saša Radović), Naklada, Zadar, 2007.
14. Težak, Dubravka, *Tematske smjernice u svjetskoj književnosti za mladež*, Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 1998.
15. Zima, Dubravka, *Kvalifikacije za dijalog: čitanje Zelenog psa Nade Mihelčić*, u: *Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade*, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 2011.
16. Zima, Dubravka, *Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
17. Živković Zebec, Vedrana, *Suvremena hrvatska književnost za mlade na primjeru romana Nade Mihelčić,* u: Zlatni danci 13, Filozofski fakultet, Osijek, 2012.
18. Visinko, Karol, Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

19. Zbornik: *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*, priredila: Javor, Ranka, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 2002.

Internetski izvori:

1. Hranjec, Stjepan, Suvremeni hod dječje hrvatske književnosti, Dostupno na: http://www.matica.hr/kolo/309/Suvremeni%20hod%20dje%C4%8Dje%20hrvatske%20knji%C5%BEevnosti/, (29. travnja 2014.)
2. Mihelčić, Nada, *Kritika: Zeleni pas,* Dostupno na: http://www.mvinfo.hr/najnovije-knjige-opsirnije.php?ppar=5458, (1. travnja 2014.)
3. Mihelčić, Nada, *Ovisnik je kao kamen bačen u bonacu*, Dostupno na: http://www.tportal.hr/kultura/knjizevnost/81196/Ovisnik-je-kao-kamen-bacen-u-bonacu.html, (1. travnja 2014.)
4. Plavšić, Marlena; Ljubešić, Marko, *Književni interesi mladeži (na području Istarske i Primorsko-goranske županije)*, Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/45758, (7. svibnja 2014.)
5. Visinko, Karol, *O hrvatskoj književnosti za mladež;* Dostupno na: http://www.matica.hr/kolo/309/O%20hrvatskoj%20knji%C5%BEevnosti%20za%20mlade%C5%BE/, (25. travnja 2014.)

9. PRILOZI

Prilog 1.

UPITNIK

Dragi učenici, ovo je upitnik koji provodim u svrhu pisanja diplomskoga rada na temu Problem ovisnosti u romanima za djecu i mlade. Diplomski je rad prijavljen pri Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Osijeku. Rezultati će se upitnika koristiti u svrhu pisanja rada. Popunjavanje upitnika traje 5 minuta. Upitnik je anoniman.

Spol: M Ž

Škola: _____

Razred: _____

Dob: _____

1. Kada biraš knjigu koju ćeš čitati, bitan je:
   a) autor
   b) naslov
   c) tema
   d) preporuka

2. Čitaš li knjige koje govore o zabranjenoj (tabu) temi:
   a) da
   b) ne

3. Čitaš li ih zato što:
   a) nude informacije
   b) su zanimljive
   c) su zabranjene
   d) su popularne

4. Jedna od tabu tema u književnosti je i ovisnost tvojih vršnjaka. Jesi li pročitao/la knjigu koja govori o toj temi?
   (*ako je odgovor da, napiši ime knjige):
   a) da Ime knjige? _____
   b) ne

5. Da imaš sličan problem kao likovi navedenih djela, gdje bi tražio pomoć i odgovore:
   a) u stručnim knjigama
   b) u književnim djelima
   c) obratio/la bih se roditeljima
   d) na internetu
   e) obratio/la bih se specijaliziranim ustanovama

6. Može li književno djelo, čija je tema ovisnost, biti poučno:

a) da
b) ne

7. Možeš li pretpostaviti zašto mladi konzumiraju drogu:

a) iz dosade
b) iz znatiželje
c) iz želje za dokazivanjem
d) zbog problema u obitelji i društvu

8. Bi li podržao/la prijatelja, koji je odlučio svoj problem ovisnosti podijeliti s ostalima (primjerice, napisati roman za vršnjake o svome problemu i slično):

a) da, podržao/la bih
b) ne, ne bih podržao/la

9. Jesi li čuo/la za romane Mi djeca s kolodvora Zoo i Zeleni pas:

a) da
b) ne

10. Jesi li pročitao/la romane Mi djeca s kolodvora Zoo i Zeleni pas:
(ukoliko si pročitao/la jedan ili oba navedena romana, napiši na praznu crtu koji si pročitao/la):

a) da Koji? _____
b) ne

Zahvaljujem na suradnji!